

τοῖς γένεσιν, ἀλλὰ λαμβάνεται γένος τί γενικώτατον· οὐδ' ἔστι κατιέναι ἐπ' ἄπειρον ἐν τοῖς εἶδεσιν, ἀλλ' ἔστιν ἴσασθαι ἐν τῷ εἰδικωτάτῳ εἶδει. Ὅθεν τὸ γενικώτατον γένος ἐστὶν ἀρχή, τὸ δὲ εἰδικώτατον εἶδος ὡσπερ ὁρος καὶ πέρασ ἐν τοῖς ὀρισμοῖς. Καὶ οὕτω φαίνεται, ὅτι πᾶσα νόησις ἀρχὴν ἔχει καὶ τέλος ἐνεργεία· καὶ τοῦτο ἐστὶν ὃ φησιν· Ἀναγκαῖον δ' εἶναι.

Ἔτι δὲ εἰ ἡ αὐτή. Ἐνταῦθα τίθησι τὸν πέμπτον λόγον, ἡρτημένον τρόπῳ τινὶ τοῦ προεκτεθειμένου, καὶ ἔστιν ὡσανεὶ μέλος τι ἐκείνου. Ἀνωτέρω γὰρ δέδεικται, ὅτι εἰ ὁ νοῦς κύκλος ἐστὶν, ὡς ὁ Πλάτων ἔθετο, ἡ νόησις ἔσται περιφορά· καὶ ἀπέδειξεν, ὅτι ἡ νόησις οὐκ ἔστι περιφορά. 10 Τοῦτο οὖν αὐτὸ κἀνταῦθα δεικνύει λόγῳ τοιῷδε. ὁρῶμεν ὅτι αὕτη ἡ διαφορὰ ἐστὶ μεταξὺ τῆς περιφορᾶς καὶ τῶν ἄλλων κινήσεων, ὅτι ἀδύνατον ἐστὶν ἐν ταῖς ἄλλαις κινήσεσιν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κίνησιν ἐπανέρχεσθαι ἐπὶ τῆς αὐτῆς ποσότητος πολλάκις· καὶ τοῦτο φανερόν δι' ἐπαγωγῆς ἐκ τῶν εἰδῶν τῆς κινήσεως. Ἐν γὰρ τῇ ἀλλοιώσει ἀδύνατον τὴν αὐτὴν 15 κίνησιν ἐπὶ ταῦτο ἐπανέρχεσθαι· οὐ γὰρ τὸ αὐτὸ κατὰ ταῦτο ἐκ λευκοῦ γίνεται μέλαν, καὶ ἐκ μέλανος λευκόν. Κἀν τῇ κινήσει δὲ τῆς αὐξήσεως ἀδύνατον ἐστὶν ἐν καὶ τὸ αὐτὸ κατὰ ταῦτο αὔξειν καὶ μειοῦσθαι. Κἀν τῇ κατὰ τόπον κινήσει ἀδύνατον ἐστὶ τὴν αὐτὴν κίνησιν κατὰ ταῦτόν ἐπανέρχεσθαι, διότι ἐν τῇ τοπικῇ κινήσει τῇ κατ' εὐθείαν ἀεὶ εἰσὶ δύο 20 πέρατα ἐνεργεία· ὅθεν εἰ ἐπανέρχοιτο, δεῖ τῷ πέρατι, τῷ πρὸς ὃ, χρησθαι δῖς, ὡς τέλει δηλονότι καὶ ὡς ἀρχῇ, καὶ ἐξ ἀνάγκης μεσιτεύσειεν ἂν ἐκεῖ καὶ ἡρεμία, καὶ οὕτως οὐκ ἂν εἴη ἡ αὐτὴ τῷ ἀριθμῷ κινήσις. Ἐν τῇ περιφορᾷ δὲ μόνον τοῦτο δείκνυται, ὅτι μία καὶ ἡ αὐτὴ κίνησις κατὰ τὴν αὐτὴν ποσότητα πολλάκις ἐπάνεισιν, | οὗ λόγος ἐστὶν, ὅτι ἐν τῇ περι- f. 281 φορᾷ οὐκ εἰσὶ πέρατα τινὰ ἐνεργεία, καὶ διὰ τοῦτο, κἀν ὅπόσον ἐπανέρχοιτο, οὐ μεσιτεύσει ἡρεμία οὐδὲ πολλαπλασιασθήσεται ἡ κίνησις. Ἐκ τούτου τοίνυν οὕτως ἐπιχειρεῖ· σὺ λέγεις, ὅτι ὁ νοῦς ἐστὶ κύκλος· οὐκοῦν καὶ ἡ νόησις, περιφορά· ἀλλ' ἄτοπον τὸ τὴν νόησιν εἶναι περιφορᾶν· οὐκοῦν καὶ τὸ πρῶτον. Ὅτι δὲ ἄτοπον, οὕτω δείκνυσιν· φανερόν ὅτι ἡ 30 αὐτὴ περιφορὰ καθ' ἐν καὶ τὸ αὐτὸ πολλάκις ἐστὶ, τουτέστιν ἐπάνεισι· οὐκοῦν εἰ ἡ νόησις ἐστὶ περιφορά, ὡς σὺ λέγεις, ἡ νόησις πολλάκις κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν κίνησιν καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπανακυκλήσεται, καὶ οὕτω πολλάκις νοήσει τὸ αὐτό. Ὁ νοῦς γὰρ κινῶν ἑαυτὸν ἄπτεται, καὶ ἀπτόμενος ἑαυτοῦ νοεῖ, ὡς αὐτοὶ λέγουσιν, καὶ κυκλικῶς πολλάκις ἄπτεται 35 τοῦ αὐτοῦ, καὶ οὕτω πολλάκις νοήσει τὸ αὐτό, ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον.

Ἔτι δὲ ἡ νόησις. Ἐνταῦθα τίθησι τὸν ἕκτον λόγον, ὄντα τοιοῦτον. Εἰ ἡ νόησις ἐστὶ περιφορά, ὡς σὺ λέγεις, δεῖ ἀφομοιοῦσθαι αὐτὴν

τῆ κινήσει· ἀλλ' ἡμεῖς ὀρώμεν πᾶν τοῦναντίον, ὅτι ἡ νόησις μᾶλλον ὁμοίωται τῆ ἡρεμίας ἢ τῆ κινήσει· ἡ νόησις ἄρα οὐκ ἔστι περιφορά. Ὅτι δὲ μᾶλλον ὁμοίωται τῆ ἡρεμίας ἢ τῆ κινήσει, δῆλον ἐντεῦθεν. Ὡς γὰρ αὐτός φησιν ἐν τῷ ἕκτῳ τῶν φυσικῶν, οὐ δύναται γίνεσθαι τις σοφός, ὅταν αἱ κινήσεις αὐτοῦ μὴ μὴδὲ ἡρεμήσωσιν· ὅθεν ἐν τοῖς παισὶ καὶ ἐν πᾶσιν ἐν οἷς αἱ κινήσεις οὐκ ἡρεμοῦσιν, οὐ βραδίως εὐρίσκεται ἡ σοφία, ἀλλὰ τότε τις τυγχάνει σοφίας, ὅταν ἡρεμῆ. Ὅθεν φησὶν ὅτι ἐν τῷ καθῆσθαι καὶ ἡρεμεῖν ἡ ψυχὴ σοφὴ γίνεται καὶ φρόνιμος. Ἀλλὰ διότι δυνατόν βῆθῆναι, ὅτι τοῦτο ἐστὶν ἀληθὲς περὶ τῆς ἀπλῆς νοήσεως, οὐχὶ δὲ καὶ περὶ τοῦ συλλογισμοῦ, ἔστι διεξοδική νόησις, διὰ τοῦτο ὁ Ἄριστοτέλης φησὶν, ὅτι τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ συλλογισμὸς ἔοικεν ἡρεμίας μᾶλλον ἢ κινήσει, καὶ τοῦτο δείκνυται. Πρὸ γὰρ τοῦ συλλογίσασθαι περὶ τινος πράγματος, ὁ νοῦς καὶ ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου οἷον εἰπεῖν κυμαίνεται, καὶ ποτὲ μὲν πρὸς ἓν, ποτὲ δὲ πρὸς θάτερον πίπτει μέρος, καὶ οὐκ ἡρεμεῖ ἐν τίνι. Ἀλλ' ὅταν ἤδη συλλογισθῆ, διωρισμένως προσφύεται τῷ ἐνὶ μέρει, καὶ ἡρεμεῖ ἐν ἐκείνῳ.

Ἀλλὰ μὴν οὐδέ. Ἐνταῦθα τίθησι τὸν ἐβδόμον λόγον, τοιοῦτον ὄντα. Φανερόν ἐστιν, ὅτι ἡ μακαριότης τῆς ψυχῆς ἔστιν ἐν τῷ νοεῖν· ἀλλ' ἡ μακαριότης οὐ δύναται εἶναι ἐν τῷ βιαίῳ καὶ παρὰ φύσιν, ἐπεὶ ἐστὶ τελειότης τῆς ψυχῆς. Ἐπεὶ τοίνυν ἡ κίνησις οὐκ ἔστι κατὰ τὴν φύσιν καὶ τὴν οὐσίαν τῆς ψυχῆς ἀλλὰ παρὰ τὴν αὐτῆς φύσιν, ἀδύνατον ἐστὶ τὸ νοεῖν, ὅπερ ἐστὶν ἐνέργεια τῆς ψυχῆς καὶ ἐν ᾧ ἐστὶν ἡ μακαριότης αὐτῆς, εἶναι κίνησιν, ὡς ὁ Πλάτων ἔλεγεν. Ὅτι δὲ ἡ κίνησις ἐστὶ παρὰ τὴν φύσιν τῆς ψυχῆς, δῆλον ἐκ τῆς θέσεως τοῦ Πλάτωνος. Αὐτὸς γὰρ εἶπε τὴν ψυχὴν συγκεῖσθαι ἐκ τῶν ἀριθμῶν, καὶ μετὰ ταῦτα εἶπεν αὐτὴν διηρῆσθαι εἰς δύο κύκλους, καὶ τούτους ἀνέκαμψεν εἰς ἑπτὰ, καὶ ἐκ τούτου ἀκολουθεῖ ἡ κίνησις· ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι ἡ κίνησις οὐκ ἔνεστιν αὐτῇ φύσει ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός.

Ἐπίπονον δέ. Ἐνταῦθα τίθησι τὸν ὄγδον λόγον, τοιοῦτον ὄντα. Δοκεῖ, κατὰ τὴν θέσιν τοῦ Πλάτωνος, τὴν ψυχὴν κατὰ τὴν ἑαυτῆς φύσιν μὴ εἶναι ἡνωμένην σώματι· αὐτὸς γὰρ ἔθετο αὐτὴν πρῶτον συνεστάναι ἐκ τῶν στοιχείων, καὶ μετὰ ταῦτα συμπεπλέχθαι καὶ ἡνωσθαι σώματι, κακείθεν μὴ δύνασθαι ἀποχωρεῖν, ὅτε βούλεται. Ἐντεῦθεν τοίνυν ἐπιχειρητέον οὕτως· ὅταν ἢ τι ἡνωμένον τινὶ ἐναντίως τῆ ἑαυτοῦ φύσει καὶ μὴ δύνηται ἐκείθεν, ὅτε βούλεται, ἐξιέναι, ἐπίπονον ἐστὶ τοῦτο καὶ τιμωρητικόν· καὶ ὅταν τι ἐν τῇ πρὸς τι ἐνώσει χειρόν ἑαυτοῦ γίνηται, φευκτόν ἐστι καὶ βλαβερόν· ἀλλὰ ἡ ψυχὴ ἐνοῦται τῷ σώματι ἐναντίως τῆ ἑαυτῆς

δ Blanc laissé pour la traduction du verbe *resident* AB
χειρόν B

36 ἐνώσει αὐτοῦ

φύσει, ὡς εἴρηται, οὐδὲ δύναται ἐκεῖθεν ἀποχωρῆσαι, ὅτε βούλεται· ἔτι τε χεῖρων ἑαυτῆς ἐν τῇ πρὸς τὸ σῶμα ἐνώσει γίνεται, ὡς εἰώθειν ὑπὸ τῶν Πλατωνικῶν λέγεσθαι καὶ τοῖς πολλοῖς συνδοκεῖ· ἐπίπονον ἄρα καὶ τιμωρητικὸν τῇ ψυχῇ τὸ μετὰ σώματος εἶναι, καὶ ἔτι φευκτόν· οὐκ ἄρα ἀρμόζει τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Πλάτωνος, ὅτι δηλονότι ἡ ψυχὴ συντεθείσα ἐκ τῶν στοιχείων, πρῶτον συμμίγνυται τῷ σώματι.

Ἄδηλος δὲ καὶ τοῦ. Ἐνταῦθα τίθησι τὸν ἔννατον λόγον τοιοῦτον ὄντα. Ὁ Πλάτων διαλέγεται περὶ τῆς τοῦ παντός ψυχῆς, | καὶ φησὶν f. 281 v ἐκείνην κινεῖσθαι κυκλικῶς· ἀλλὰ κατὰ τὴν αὐτοῦ δόξαν ἡ αἰτία τοῦ τὸν οὐρανὸν κινεῖσθαι κυκλικῶς ἐστὶν ἄδηλος, τουτέστιν οὐκ ἀποδίδοται. 10 Εἰ γὰρ κινεῖται ὁ οὐρανὸς κυκλικῶς, τοῦτο ἢ διὰ τὰς ἀρχάς ἐσται φυσικῶς, ἢ διὰ τὸ τέλος. Εἰ λέγεται, ὅτι φυσικῶς διὰ τὰς ἀρχάς, ἢ διὰ τὴν φύσιν τῆς ψυχῆς ἐσται τοῦτο, ἢ διὰ τὴν φύσιν τοῦ οὐρανίου σώματος· ἀλλὰ διὰ τὴν φύσιν τῆς ψυχῆς οὐκ ἐσται, διότι τὸ κινεῖσθαι κυκλικῶς οὐκ ἔνεστι τῇ ψυχῇ κατὰ τὴν αὐτῆς οὐσίαν ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός, διότι, ὡς εἴρηται, 15 ἡ ψυχὴ κινεῖται καθ' αὐτὴν καὶ κατὰ τὴν ἑαυτῆς οὐσίαν κινήσει εὐθεία καὶ μετὰ ταῦτα τὴν εὐθυωρίαν εἰς κύκλους κατέκαμψε· καὶ μὴν οὐδὲ διὰ τὴν φύσιν αὐτοῦ τοῦ οὐρανίου σώματος, διότι τὸ σῶμα οὐκ ἐσται αἰτία τῆς κινήσεως τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἡ ψυχὴ μᾶλλον ἐστὶ τῷ σώματι αἰτία τοῦ κινεῖσθαι. Εἰ δὲ λέγεται, ὅτι διὰ τὸ τέλος, οὐ δύναται ἀφορίζεσθαι 20 τέλος τι διωρισμένον κατ' αὐτόν, δ' ὁ κινεῖται οὕτως καὶ οὐκ ἄλλη κινήσει, εἰ μὴ ὅτι ὁ Θεὸς οὕτως ἠθέλησεν αὐτὸν κινεῖσθαι. Ἄλλ' ὁ Θεὸς διὰ τινὰ αἰτίαν ἠξίωσε τὸν οὐρανὸν μᾶλλον κινεῖσθαι ἢ κινεῖν καὶ κινεῖσθαι οὕτως, τουτέστι κυκλικῶς, ἢ ἄλλη κινήσει, ἥντινα αἰτίαν ὁ Πλάτων οὐκ ἀποδίδωσιν. Καὶ διότι τὸ ταύτην ἀποδιδόναι ἐστὶν οἰκειότερον ἄλλων λόγων, τουτέστιν 25 ἄλλης πραγματείας τῆς περὶ οὐρανοῦ, διὰ τοῦτο ταύτην ἀφῶμεν κατὰ τὸ παρόν.

Ἐκεῖνο δὲ ἄτοπον. Ἐνταῦθα τίθησι τὸν δέκατον λόγον, οὐ μόνον κατὰ Πλάτωνος ὄντα, ἀλλ' ἔτι καὶ κατὰ πολλῶν ἄλλων, καὶ ἀπάγει ὁ λόγος οὕτως πρὸς ἄτοπα, καὶ δείκνυσι τοὺς λόγους ἐκείνων οὐκ ὄντας 30 ἑαυτοῖς ἱκανούς. Καὶ ἐστὶ τοιοῦτος· φανερόν ὅτι μεταξὺ τοῦ κινουῦντος καὶ κινουμένου ἐστὶν ἀναλογία τις, καὶ μεταξὺ τοῦ ποιουῦντος καὶ πάσχοντος, καὶ τοῦ εἶδους καὶ τῆς ὕλης ὁμοίως· οὐ γὰρ πᾶν εἶδος παντὶ σώματι ἀρμόζει καὶ ἐνοῦται, οὐδὲ πᾶν ποιῶν δρᾶ ἐν παντὶ πάσχοντι, οὐδὲ πᾶν τὸ κινῶν ἅπαν κινεῖ κινήτῳ, ἀλλὰ δεῖ εἶναι τινὰ ἐν αὐτοῖς κοινωνίαν 35 καὶ ἀναλογίαν, ἐξ ἧς τὸ μὲν πέφυκε κινεῖν, τὸ δὲ κινεῖσθαι. Φαίνεται δὲ ὅτι οἱ φιλόσοφοι οὗτοι ἔθεντο τὴν ψυχὴν εἶναι ἐν σώματι καὶ κινεῖν τὸ σῶμα. Ἐπεὶ τοίνυν διαλέγονται περὶ τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς, δοκεῖ ἀναγ-

24 τινὲ ἀρὸς ἄλλη add B 37-38 καὶ κινήτῳ σῶμα B

καίον ἂν εἶναι εἰ καί τι εἶπον περὶ τῆς τοῦ σώματος φύσεως, διὰ τίνα αἰτίαν ἐνοῦται τῷ σώματι, καὶ πῶς ποτε ἔχει τὸ σῶμα πρὸς αὐτήν, καὶ πῶς παραβάλλεται τὸ σῶμα πρὸς τὴν ψυχὴν. Οὐκ ἄρα ἱκανῶς διορίζονται περὶ τῆς ψυχῆς, πειρώμενοι λέγειν μόνον ποῖον τί ἐστὶν ἡ ψυχὴ, ἀμελοῦντες δὲ δεικνύναι ποῖον τί ἐστὶ τὸ ὑποδεχόμενον αὐτὴν σῶμα· ἐξ οὗ συμβαίνει αὐτοῖς τὸ ἐν τοῖς Πυθαγορικοῖς μύθοις περιεχόμενον, τὸ τὴν τυχοῦσαν ψυχὴν εἰς τὸ τυχόν ἐνδύεσθαι σῶμα, ὅλον εἰ τύχοι εἰς τὸ τοῦ ἐλέφαντος σῶμα εἰσιέναι τὴν τῆς μυῆς ψυχὴν· ὅπερ οὐ δύναται εἶναι, ἐπεὶ ἕκαστον τῶν σωμάτων, καὶ μάλιστα τῶν ζώων, ἔχει ἰδίαν μορφήν καὶ ἴδιον εἶδος, καὶ ἴδιον μὲν κινεῖν, ἴδιον δὲ κινητόν, καὶ πολὺ διαφέρει τὸ τοῦ σκώληκος σῶμα τοῦ σώματος τοῦ κύνος, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐλέφαντος τοῦ σώματος τοῦ κύνωπος. Τοῦτο μὲντοι γε λέγοντες, τὸ τὴν ψυχὴν δηλονότι τὴν τυχοῦσαν εἰς τὸ τυχόν εἰσέρχεσθαι σῶμα, λέγουσιν ὅμοιον ὥσπερ ἂν εἴ τις εἴποι τὴν τεκτονικὴν εἰς τοὺς αὐλοὺς εἰσέρχεσθαι, ἢ τὴν χαλκευτικὴν ἐν τοῖς ὑφάσμασιν, καὶ ἕμως εἰ ταύταις ταῖς τέχναις φύσις ἐντὴν ἐνδύεσθαι· εἰς σώματα ἢ ὄργανα ἐξ ἑαυτῶν, οὐχ ἢ τυχοῦσα εἰς τὸ τυχόν ἂν εἰσῆλθεν, ἀλλ' ἢ αὐληστικὴ εἰσῆλθεν εἰς τοὺς αὐλοὺς, οὐχ εἰς τὰς λύρας, καὶ ἢ κιθαρστικὴ εἰς κιθάρας, οὐχ εἰς αὐλοὺς· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον, εἰ ἕκαστη ψυχὴ ἐστὶ σῶμα, ἕκαστη ψυχὴ ἴδιον ἐνδύεται σῶμα, μᾶλλον δὲ αὐτὴ ἢ ψυχὴ τὸ ἀρμόζον ἑαυτῇ μορφοῖ σῶμα, καὶ οὐ προσλαμβάνει ἡτοιμασμένον.

Οὕτω τοίνυν ὁ Πλάτων καὶ οἱ ἄλλοι φιλόσοφοι, διαλεχθέντες μόνον περὶ τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς, οὐκ ἱκανῶς εἰρήκασιν, μὴ διορισάμενοι τί ἂν σῶμα εἴη τὸ ἀρμόζον ἕκαστη ψυχῇ, καὶ πῶς καὶ ποταπὸν τυγχάνον ἐνοῖτο ἂν αὐτῇ.

25

Leçon IX.

Καὶ ἄλλη δὲ τις δόξα. Ἀποδοκιμάσας ὁ Φιλόσοφος τὴν δόξαν τοῦ Πλάτωνος, ἐνταῦθα ἐπομένως ἀποδοκιμάζει τινὰ ἄλλην δόξαν ὁμοειδῆ τῇ δόξῃ τοῦ Πλάτωνος ὅσον κατὰ τι. Γεγόνασιν γὰρ τινές, οἵτινες εἶπον τὴν ψυχὴν εἶναι ἀρμονίαν καὶ οὗτοι συνεφώνουν μετὰ τοῦ Πλάτωνος ἐν τούτῳ, ὅτι ὁ Πλάτων τὴν ψυχὴν εἶπε συγκεῖσθαι ἐκ τῶν ἀρμονικῶν ἀριθμῶν, ἐκεῖνοι δὲ ὅτι ἐστὶν ἀρμονία· Ἀλλὰ διεφέροντο κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ μὲν Πλάτων | εἶπεν εἶναι αὐτὴν ἀρμονίαν ἀριθμῶν, ἐκεῖνοι δὲ ἀρμονίαν συνθέντων τε καὶ ἐναντίων. Καὶ περὶ τοῦτο τρία ποιεῖ· πρῶτον, τίθησιν τὴν δόξαν αὐτῶν καὶ τὸν λόγον τῆς δόξης· δεύτερον, διαλέγεται κατὰ τῆς δόξης ἐν τῷ· Καίτοι γε ἡ μὲν ἀρμονία· τρίτον, δείκνυσιν πῶς αὕτη ἢ δόξα πιθανὴ ἐστίν, ἐν τῷ· Εἰ δ' ἐστὶν ἕτερον. Περὶ τὸ πρῶτον δύο ποιεῖ· πρῶτον, τίθησιν τὴν εἰρημένην δόξαν περὶ ψυχῆς· δεύτερον,

τίθησι τὴν αἰτίαν ταύτης τῆς δόξης· Καὶ γὰρ τὴν ἄρμονίαν. Τίθησι τοίνυν τὴν εἰρημένην δόξαν περὶ ψυχῆς, λέγων ὅτι παραδέδοται παρὰ τῶν ἀρχαίων δόξα τις περὶ ψυχῆς δοκοῦσα λόγους ἔχειν ὀρθοῦς, καὶ οὐ μόνον εἰδικῶς περὶ τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ ὅσον πρὸς τοῦτο, ὅπερ ἐστὶν κοινὸν πρὸς πάσας τὰς ἀρχάς· καὶ φησὶν, ὅσον πρὸς τοῦτο τὸ κοινόν, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι οὐδὲν ἐπραγματεύσαντο περὶ τῆς εἰδικῆς αἰτίας, ἀλλὰ μόνον περὶ τῆς ὑλικῆς, καὶ ἐν ἐκείνοις οἵτινες μᾶλλον ἔδοξαν πλησιάζειν τῇ εἰδικῇ αἰτίᾳ, γεγονάσιν ὁ Δημόκριτος καὶ Ἐμπεδοκλῆς, ὅστις Ἐμπεδοκλῆς ἔθετο πάντα συνεστάναι ἐκ τῶν ἕξ ἀρχῶν, ὧν τὰ μὲν τέσσαρα ὑλικά ἐτίθετο, δηλονότι τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, τὰ δὲ δύο πῆ μὲν εἰδικά, πῆ δὲ ὑλικά, δηλονότι φιλίαν καὶ νεῖκος· καὶ ἔλεγον ταύτας τὰς ὑλικὰς ἀρχάς ἔχειν ἀναλογίαν τινὰ πρὸς ἀλλήλας ἀναφυομένην ἐξ αὐτῶν, ὥστε συνιέναι ἀλλήλοις καὶ συμφωνεῖν ἐν ἐνὶ τινί, διότι χωρὶς τούτου οὐκ ἂν ἠδύναντο εἶναι ἅμα· καὶ ταύτην ἔλεγον εἶδος τῶν πραγμάτων καὶ ἄρμονίαν τινὰ εἶναι· ὅθεν, ὥσπερ περὶ τῶν ἄλλων, οὕτω καὶ περὶ ψυχῆς ἔλεγον, ὅτι ἦν ἄρμονία τις.

Καὶ γὰρ τὴν ἄρμονίαν. Ἐνταῦθα τίθησι τὴν αἰτίαν τῆς εἰρημένης δόξης λέγων ὅτι ἡ ἄρμονία ἐστὶ συμπλοκὴ ἢ ἀναλογία ἢ κρᾶσις τῶν ἐναντίων ἐν τοῖς συνθέτοις καὶ μικτοῖς· καὶ αὕτη ἡ ἀναλογία ἢ ἐν τούτοις τοῖς ἐναντίοις λέγεται ἄρμονία καὶ εἶδος ἐκείνου τοῦ συνθέτου. Ὅθεν, ἐπεὶ ἡ ψυχὴ ἐστὶν εἶδος τί, ἔλεγον αὐτὴν εἶναι ἄρμονίαν. Λέγεται δ' αὕτη ἡ δόξα εἶναι τινὸς Δεινάρχου καὶ Σιμίου καὶ Ἐμπεδοκλέους.

Καίτοιγε ἡ μὲν ἄρμονία λόγος τις. Θεὶς τὴν δόξαν καὶ τὸν τῆς δόξης λόγον, ἐνταῦθα διαλέγεται κατ' αὐτῆς, καὶ περὶ τοῦτο δύο ποιεῖ· πρῶτον, διαλέγεται γενικῶς κατὰ τῆς δόξης τῶν εἰρημένων φιλοσόφων· δεύτερον, εἰδικῶς πρὸς τὴν θέσιν τοῦ Ἐμπεδοκλέους ἐν τῷ· Ἀπαίτησε δ' ἂν τις. Πρὸς δὲ τὴν θέσιν ἀντιτίθησι τέσσαρσι λόγοις, ὧν ὁ μὲν πρῶτος ἐνταῦθα, ὁ δὲ δεύτερος ἐν τῷ· Ἔτι δὲ τὸ κινεῖν· ὁ τρίτος ἐν τῷ· Ἀρμόζει δὲ μᾶλλον, καὶ ὁ τέταρτος ἐν τῷ· Ἔτι δὲ λέγομεν.

Ὁ δὲ πρῶτος τοιοῦτος ἐστίν· φανερόν ὅτι ἡ ἄρμονία κυρίως λεγομένη ἐστὶ συμφωνία ἐν φθόγγοις. Ἄλλ' οὗτοι μὲν μετέλαβον τοῦτο τὸ ὄνομα πρὸς πᾶσαν ὀφειλομένην ἀναλογίαν ὁμοίως, ἐν τε τοῖς πράγμασι τοῖς συνθέτοις ἐκ διαφόρων μέρων καὶ ἐν τοῖς μικτοῖς ἐκ τῶν ἐναντίων. Κατὰ τοῦτο τοίνυν ἡ ἄρμονία δύο δύναται λέγειν· ἢ τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν μίξιν, ἢ τὴν ἀναλογίαν αὐτῆς τῆς θέσεως ἢ μίξεως. Ἀλλὰ φανερόν, ὅτι οὐδέτερον τούτων ἐστὶν ἡ ψυχὴ. Ἡ ψυχὴ ἄρα οὐκ ἐστὶν ἄρμονία. Ὅτι δὲ ἡ ψυχὴ οὐκ ἐστὶ σύνθεσις ἢ ἀναλογία συνθέσεως, φανερόν· οὗτοι γὰρ

λαμβάνουσι τὴν ψυχὴν ὡς οὐσίαν τινά· ἀλλ' ἐκεῖνα τὰ δύο εἰσὶ συμβεβηκότα· οὐκ ἄρα εἰσὶ τὸ αὐτό.

Ἔτι δὲ τὸ κινεῖν. Ἐνταῦθα τίθησι τὸν δεῦτερον λόγον τοιοῦτον ὄντα· φανερόν ὅτι πάντες οἱ φιλόσοφοι τιθέασι τὴν ψυχὴν κινεῖν· ἀλλ' ἡ ἁρμονία οὐ κινεῖ, μᾶλλον δὲ καταλείπεται ἐκ τοῦ κινουῦντος καὶ ἀκολουθεῖ, ὡσπερ ἐκ τῆς κινήσεως τῶν χορδῶν τῆς κατὰ μουσικὴν καταλείπεται ἁρμονία τις ἐν τοῖς φθόγγοις, καὶ ἐκ τῆς προσαγωγῆς ἀλλήλοις καὶ συγκράσεως τῶν μερῶν ἐκ τοῦ συντιθέντος καταλείπεται ἀναλογία τις ἐν τῷ συνθέτῳ· οὐκοῦν εἴ ἡ ψυχὴ ἐστὶν ἁρμονία καὶ αὕτη καταλείπεται· ἐκ τῆς ἁρμογῆς, δεήσει τιθέντα· ἀλλήν ψυχὴν τὴν ἁρμόζουσαν.

Ἄρμόζει δὲ μᾶλλον. Ἐνταῦθα τίθησι τὸν τρίτον λόγον, ὄντα τοιοῦτον· ὁ Φιλόσοφος λέγει ἐν τῷ τετάρτῳ τῶν φυσικῶν, ὅτι ὁ ἀποδιδούς τὸν ὅρισμόν καὶ τὴν φύσιν τοῦ πράγματος, ἱκανῶς ἀποδίδωσιν, ἂν ἀποδιδῶ ἁρμόζοντα τοῦτον ταῖς ἐνεργείαις καὶ τοῖς πάθεσιν ἐκείνου τοῦ πράγματος· τότε γὰρ ὀρίζεται τὸ πρᾶγμα ἄριστα τί ἐστίν, ἔταν μὴ μόνον γινώσκωμεν τὴν οὐσίαν καὶ τὴν φύσιν αὐτοῦ τοῦ πράγματος, ἀλλ' ἔτι καὶ τὰ πάθη καὶ τὰ συμβεβηκότα αὐτοῦ. Εἰ τοίνυν ἡ ψυχὴ ἐστὶν ἁρμονία τις, δεῖ διὰ τῆς γνώσεως τῆς ἁρμονίας ἀφικνεῖσθαι ἡμᾶς εἰς τὴν γνῶσιν τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν συμβεβηκότων τῇ ψυχῇ· ἀλλὰ τοῦτό ἐστι λίαν δυσχερές, οἷον ἂν βουλώμεθα τὰς ἐνεργείας τῆς ψυχῆς εἰς τὴν ἁρμονίαν ἀναφέρειν· τίνος γὰρ ἁρμονίας ἔσται τὸ αἰσθάνεσθαι, ἢ φιλεῖν, ἢ μισεῖν καὶ νοεῖν; | Ἀλλὰ διὰ τῆς γνώσεως τῆς ἁρμονίας μᾶλλον ἁρμόζει κατιέναι εἰς τὴν γνῶσιν τῶν συμβεβηκότων τοῦ σώματος, ὡς ἄρα ἂν ἐθέλωμεν γινώσκειν τὴν ὑγείαν, ἐροῦμεν ὅτι ἐστὶ συμπλοκὴ ἐξισωθεῖσα καὶ σύμμετρος χυμῶν καὶ ποιοτήτων ἐν σώματι· οὕτω καὶ περὶ τῶν ἄλλων σωματικῶν ἀρετῶν. Καὶ οὕτως ἡ ἁρμονία μᾶλλον ἐστὶν ἀποδοτέα τῷ σώματι ἢ τῇ ψυχῇ.

Ἔτι δὲ εἰ λέγομεν. Ἐνταῦθα τίθησι τὸν τέταρτον λόγον, ὄντα τοιοῦτον· ἡ ἁρμονία εὐρίσκεται ποτὲ ἐν τοῖς συνθέτοις καὶ τοῖς ἔχουσι θέσιν καὶ κίνησιν. Ὅταν γὰρ ταῦτα ὁμοῦ ἀλλήλοις τεθῶσιν οὕτω τε καὶ ταχθῶσιν ὥστε μηδὲν συγγενὲς παραδέχεσθαι, τουτέστι μηδεμίαν ἔλλειψιν εἶναι ἐκεῖ τοῦ αὐτοῦ γένους, τότε ἐκεῖνα τὰ γένη λέγονται καλῶς ἡρμοσμένα, καὶ ἡ σύνθεσις αὐτῶν λέγεται ἁρμονία, ὡς ξύλα καὶ λίθοι καὶ τὰ ἄλλα φυσικὰ σώματα. Οὕτω καὶ αἱ χορδαί, ἔταν ἅμα καλῶς ταχθῶσιν ὥστε ἐξ αὐτῶν τὴν τῶν φθόγγων ἀναφύεσθαι συμφωνίαν, λέγονται καλῶς ἡρμοσμένοι, καὶ ἡ τοιαύτη συμφωνία λέγεται ἁρμονία, καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ κυρίως λέγεται ἡ ἁρμονία. Ποτὲ δὲ εὐρίσκεται ἐν τοῖς σώμασι τοῖς μικτοῖς ἐκ τῶν ἐναντίων. Ὅταν γὰρ ἐναντία τινὰ συμπεπλεγμένα

καὶ συγκεκραμένα ἢ ἔν τινι οὕτως ὥστε μηδεμίαν διαμάχην ἢ ὑπερβολὴν τινὸς ἐναντίου εἶναι ἐκεῖ, οἷον τοῦ θερμοῦ, ἢ τοῦ ψυχροῦ, ἢ τοῦ ὑγροῦ, ἢ τοῦ ξηροῦ, καὶ ἐκεῖνα τότε λέγονται καλῶς ἡρμόσθαι, καὶ ὁ λόγος αὐτῶν, τουτέστιν ἢ ἀναλογία, λέγεται ἁρμονία. Εἰ τοίνυν ἡ ψυχὴ ἐστὶν ἁρμονία, κατὰ τινὰ τῶν τρόπων τούτων ῥηθήσεται· ἀλλὰ φανερόν ἐστίν, ὅτι κατ' οὐδέτερον τῶν τρόπων τούτων εὐλογον ἐστὶ τὴν ψυχὴν λέγειν ἁρμονίαν· κακῶς ἄρα λέγουσι τὴν ψυχὴν ἁρμονίαν εἶναι. Καὶ ὅτι κατ' οὐδέτερον τῶν τρόπων ἐκείνων ἡ ψυχὴ λέγεται ἁρμονία, δῆλον ἐντεῦθεν· οὐ γὰρ δυνατόν λέγεσθαι τὴν ψυχὴν ἁρμονίαν, καθὼ εὐρίσκεται ἐν πράγμασι συνθέτοις καὶ ἔχουσι θέσει· ἢ γὰρ τάξις τῶν συνθέτων μερῶν ἐν τῷ σώματι λίαν ἐστὶ φανερά· ῥάδιον γὰρ ἐστὶν εἰδέναί τὴν τάξιν τῶν ὀστέων πρὸς τὰ ὀστέα, καὶ τῶν νεύρων πρὸς τὰ νεῦρα, καὶ τοῦ βραχίονος πρὸς τὴν χεῖρα, καὶ τῆς σαρκὸς πρὸς τὰ ὀστέα· ἀλλ' ὁ λόγος τῆς τάξεως τῶν μερῶν τῆς ψυχῆς ἐστὶν ἡμῖν ἀφανής· οὐ γὰρ διὰ τούτου δυνάμεθα γινώσκειν τὴν τάξιν τὴν μεταξὺ τοῦ νοῦ καὶ τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς ὀρέξεως καὶ τῶν τοιούτων. Οὐδὲ δυνατόν ἐτι λέγεσθαι ἁρμονίαν τὴν ψυχὴν κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν σωμάτων τῶν συγκεκραμένων ἐκ τῶν ἐναντίων, καὶ τοῦτο διὰ λόγους δύο, ὧν ὁ πρῶτος ἐστίν, ὅτι διάφορος ἀναλογία εὐρίσκεται ἐν τοῖς διαφόροις μέρεσι τοῦ σώματος· ἢ γὰρ σύγκρασις τῶν στοιχείων οὐκ ἔχει τὸν αὐτὸν λόγον, τουτέστιν ἀναλογίαν, καθ' ἣν ἐστὶ σὰρξ καὶ καθ' ἣν ὀστοῦν· ἐν τοῖς διαφόροις ἄρα μέρεσιν ἔσονται διάφοροι ψυχᾶι. Ἄλλος δὲ λόγος ἐστίν, ὅτι πάντα τὰ σώματα εἰσὶ συγκεκραμένα ἐκ τῶν ἐναντίων στοιχείων. Εἰ τοίνυν ἡ ἀναλογία τῆς κράσεως ἐν ἐκάστῳ σώματι ἐστὶν ἁρμονία, καὶ ἡ ἁρμονία ἐστὶ ψυχὴ, ἐν ἐκάστῳ ἄρα σώματι ἐστὶ ψυχὴ, ὅπερ ἐστὶν ἄτοπον. Καὶ οὕτω φαίνεται, ὅτι ἀτόπως φασὶ τὴν ψυχὴν εἶναι ἁρμονίαν.

Ἄπαιτήσσειε δ' ἂν τις. Ἐνταῦθα διαλέγεται κατὰ τοῦ Ἐμπεδοκλέους, καὶ τίθησι κατ' αὐτοῦ τρεῖς λόγους, ὧν ὁ πρῶτος τοιοῦτός ἐστιν· αὐτοὶ τιθέασι πᾶν σῶμα συνεστάναι κατὰ τινὰ λόγον, εἴτουν ἀναλογίαν, ἣν λέγουσιν ἁρμονίαν, καὶ ταύτην φασὶ ψυχὴν. Ζητῶ τοίνυν πότερον ἢ ψυχὴ αὐτός ἐστὶν ὁ λόγος, τουτέστιν ἢ ἀναλογία τῆς κράσεως, ἢ ἄλλο τι παρὰ τὴν ἀναλογίαν; Ἄν εἴπῃς, ὅτι αὐτὴ ἐστὶν ἢ ἀναλογία, τότε, ἐπεὶ ἐν ἐνὶ σώματι εἰσὶ διάφοροι ἀναλογίαι κατὰ διάφορα μέρη, ἀκολουθοῦσι δύο τὰ ἄτοπα, δηλονότι τὸ πολλάς εἶναι ψυχᾶς ἐν τῷ αὐτῷ σώματι κατὰ διάφορα μέρη, καὶ τὸ ἐν παντὶ μικτῷ εἶναι ψυχὴν. Ἄν εἴπῃς, ὅτι ἐστὶν ἄλλο παρὰ τὴν ἀναλογίαν, τότε, ἐπεὶ ἡ ἀναλογία ἐστὶν ἁρμονία, ἢ ψυχὴ οὐκ ἔσται ἁρμονία.

Ἐτι πότερον. Ἐνταῦθα τίθησι τὸν δεύτερον λόγον, τοιοῦτον

ὄντα· ὁ Ἐμπεδοκλῆς ἐτίθει τὴν φιλίαν εἶναι αἰτίαν τῆς συγκρίσεως ἐν τοῖς πράγμασι, καὶ τὸ νεῖκος αἰτίαν τῆς διακρίσεως. Ἄλλ' ἐπεὶ ἐν τῇ ἐνώσει ἐστὶν ἀναλογία τις, ζητῶ πότερον ἢ φιλία ἐστὶν αἰτία πάσης ἐνώσεως, ἢ μόνον τῆς ἀρμονικῆς. Ἄν εἴπῃς, ὅτι ἡ φιλία ἐστὶν αἰτία
f. 288 πάσης ἐνώσεως, | τότε δεήσει τίθεναι ἄλλο τι παρὰ τὴν φιλίαν, αἴτιον ταύτης τῆς ἀναλογίας καὶ ἀρμονίας ἐν ταῖς ἐνώσει ταῖς ἀρμονικαῖς, ἢ ἔσται λέγειν, ὅτι ἡ τοιαύτη ἀρμογή ἐστὶν ἀπὸ ταυτομάτου. Ἐὰν εἴπῃς, ὅτι ἐστὶν αἰτία μόνον τῆς ἐνώσεως τῆς ἀρμονικῆς, τότε ἡ φιλία οὐκ ἐστὶν αἰτία πάσης ἐνώσεως· ὅπερ ἐστὶ κατ' αὐτοῦ.

10 Καὶ αὕτη πότερον. Ἐνταῦθα τίθησι τὸν τρίτον λόγον, τοιοῦτον ὄντα· ὁ Ἐμπεδοκλῆς φησὶν, ὅτι ἡ φιλία ἐστὶν ἡ ποιοῦσα τὴν ἐνωσιν ἐν τοῖς πράγμασι. Ζητῶ τοίνυν πότερον ἢ φιλία ἐστὶ τὸ αὐτὸ αὐτῇ τῇ ἐνώσει τῇ ἀρμονικῇ, ἢ οὐ. Ἄν ῥηθῇ, ὅτι τὸ αὐτό, τότε, ἐπεὶ οὐδὲν ἐστὶν αἴτιον ἑαυτοῦ, ἡ φιλία οὐκ ἐστὶ αἰτία τῆς ἐνώσεως ἐκείνης, ὡς Ἐμπε-
16 δοκλῆς ἔλεγεν. Ἄν δὲ ῥηθῇ, ὅτι οὐκ ἐστὶ τὸ αὐτό, πάλιν ἐστὶν εἰπεῖν, ὅτι ἡ ἐνωσις ἢ ἀρμονικὴ οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἢ συμφωνία τις καὶ ἀκολουθία· ἢ δὲ φιλία δοκεῖ εἶναι συμφωνία τις· ταῦτόν ἄρα ἐστὶ· καὶ οὕτως ἀκολουθεῖ τὸ αὐτό, ὅπερ καὶ πρότερον.

Ἐὰ δ' ἐστὶν ἕτερον ἢ ψυχὴ τῆς μίξεως. Ἐνταῦθα δείκνυσι
20 πῶς αὕτη ἡ δόξα ἐστὶ λίαν πιθανή, καὶ περὶ τοῦτο δύο ποιεῖ· πρῶτον μὲν γὰρ δείκνυσι τὴν δόξαν ταύτην λίαν εἶναι πιθανήν· δεύτερον, συμπεραίνει καὶ ἐπιλέγει, ὅτι ἡ ψυχὴ οὐ κινεῖται κυκλικῶς ἐν τῷ· Ὅτι μὲν οὖν. Περὶ δὲ τὸ πρῶτον φησὶν, ὅτι διὰ τοῦτο δοκεῖ αὕτη εἶναι πιθανή, διότι τεθέντος τοῦ ἐνὸς τίθεται τὸ λοιπόν, καὶ ἀφαιρουμένου τοῦ ἐνὸς
25 ἀφαιρεῖται καὶ τὸ λοιπόν· ἀφισταμένης γὰρ ἀπὸ τινος σώματος τῆς ἀρμονίας, ἀποχωρεῖ ἡ ψυχὴ, καὶ μενούσης τῆς ἀρμονίας, διαμένει καὶ ἡ ψυχὴ. Ἄλλὰ τοῦτο οὐχ ἔπεται, διότι ἡ τοιαύτη ἀναλογία οὐκ ἐστὶν εἶδος, ὡς αὐτοὶ ἔλεγον, ἀλλ' ἐστὶ διάθεσις τῆς ὕλης πρὸς τὸ εἶδος, καὶ ἂν λαμβάνηται ἡ ἀναλογία τῆς ἡρμωσμένης συνθέσεως ἀντὶ τῆς διαθέσεως, καλῶς
30 ἔπεται ὅτι, μενούσης τῆς διαθέσεως τῆς ὕλης πρὸς τὸ εἶδος, διαμένει τὸ εἶδος, καὶ ἀναιρεθείσης τῆς διαθέσεως, ἐξίσταται καὶ τὸ εἶδος, οὐ μέντοι, ὅτι ἡ ἀρμονία ἐστὶ τὸ εἶδος, ἀλλὰ διάθεσις τῆς ὕλης πρὸς τὸ εἶδος.

Ὅτι μὲν οὖν. Ἐνταῦθα συμπεραίνει καὶ ἐπιλέγει, ὅτι ἡ ψυχὴ
35 οὐ κινεῖται κυκλικῶς, ὡς περὶ ὁ Πλάτων εἶπεν· οὐδὲ ἀρμονία [ἐστίν], ὡς Ἐμπεδοκλῆς διεβεβαίωτο· κινεῖται δὲ κατὰ συμβεβηκός, ὡς εἶπομεν ἀνωτέρω, καὶ κινεῖ ἑαυτήν. Καὶ ὅτι κινεῖται κατὰ συμβεβηκός, δῆλον ἐκ τοῦ κινεῖσθαι αὐτήν, ἐφόσον κινεῖται τὸ σῶμα ἐν ᾧ ἐστὶν· τὸ δὲ σῶμα

κινείται ὑπὸ τῆς ψυχῆς. Ἄλλον δὲ τρόπον οὐκ ἔστι κινεῖσθαι αὐτὴν κατὰ τόπον εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκός.

Leçon X.

Εὐλογώτερον. Θεὸς ὁ Φιλόσοφος τοὺς λόγους τῶν εἰπόντων τὴν ψυχὴν κινεῖσθαι ἐκ τοῦ κινεῖν τὸ σῶμα καὶ διαλεχθεὶς κατ' αὐτῶν, ἐνταῦθα ἐπομένως βούλεται δεῖξαι, ὅτι ὁ ἐναργέστερος λόγος τοῦ τὴν ψυχὴν κινεῖσθαι δύναται λαμβάνεσθαι ἐξ αὐτῶν τῶν ἐνεργειῶν τῆς ψυχῆς, καὶ περὶ τοῦτο δύο ποιεῖ· πρῶτον γὰρ κινεῖ ἀπορίαν τῶν εἰπόντων τὴν ψυχὴν κινεῖσθαι ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τῆς ψυχῆς· δεύτερον, λύει τὴν τοιαύτην ἀπορίαν, ἔσον ἀνήκει πρὸς τὸ προκείμενον, ἐν τῷ. Τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν ἀναγκαῖον. Λέγει τοίνυν πρῶτον, ὅτι εἰ καὶ οἱ προειρημένοι φιλόσοφοι ἠπόρησαν πότερον ἢ ψυχὴ κινεῖται ἐκ τοῦ κινεῖν τὸ σῶμα, εὐλογώτερον μέντοι, τουτέστι πιθανώτερον, ἀπορήσειεν ἂν τις περὶ τῆς ψυχῆς, ὅτι κινεῖται εἰς τὰ τοιαῦτα τὰ ῥηθησόμενα, δηλονότι ἀποβλέψας, τουτέστιν εἰς τὰς ἐνεργείας τῆς ψυχῆς· ἐκ τούτων γὰρ πιθανῶς δυνατὸν δείκνυσθαι, ὅτι ἡ ψυχὴ κινεῖται. Ἡμεῖς δὲ λέγομεν τὴν ψυχὴν λυπεῖσθαι, χαίρειν, θαρρεῖν καὶ φοβεῖσθαι. Ἔτι δὲ λέγομεν αὐτὴν ὀργίζεσθαι, αἰσθάνεσθαι καὶ διανοεῖσθαι. Ἐπειδὴ τοίνυν ταῦτα πάντα εἰσὶν ἐνεργεῖαι τῆς ψυχῆς καὶ εἰσὶ κινήσεις τινές, δοκεῖ τὴν ψυχὴν κινεῖσθαι. Αὕτη δὲ ἡ ἀπορία δοκεῖ μᾶλλον πιθανὴ ἢ ἡ ἀνωτέρα· ἐκείνη γὰρ θεωρεῖ τὴν κίνησιν τῆς ψυχῆς ἐκ τῆς κινήσεως τοῦ σώματος· ἔλεγε γὰρ ὅτι οὐδὲν κινεῖ μὴ κινούμενον· ἔθεν, ἐπεὶ ἡ ψυχὴ κινεῖ τὸ σῶμα, φανερόν ἐστιν, ὅτι αὕτη κινεῖται· αὕτη δὲ ἡ δόξα θεωρεῖ τὴν κίνησιν τῆς ψυχῆς ἐκ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῆς τῆς ψυχῆς.

Τὸ δὲ οὐκ ἔστιν ἀναγκαῖον. Ἐνταῦθα ἐπομένως λύει τὴν ἀπορίαν. Περὶ δ' ἰστέον ἐστίν, ὅτι ὅταν ὁ Ἀριστοτέλης ἀνιχνεύῃ ἀλήθειάν τινα λύων καὶ ἐνιστάμενος, ποτὲ μὲν ἀντιτίθησι καὶ λύει διορισάμενος πρῶτον τὴν ἀλήθειαν, καὶ τότε ἀντιτίθησι καὶ λύει κατὰ τὴν ἑαυτοῦ δόξαν· ποτὲ δὲ πρὸ τοῦ διορίσασθαι τὴν ἀλήθειαν, καὶ τότε ἀντιτίθησι καὶ λύει ὑποτιθέμενος τὰς δόξας τῶν ἄλλων καὶ οὐ κατὰ τὴν ἰδίαν ἢ δόξαν καὶ ἀλήθειαν, ἣν δοξάζει. Καὶ τούτου παράδειγμα ἔχομεν ἐν τῷ τρίτῳ τῆς φυσικῆς, ὅπου ὁ Φιλόσοφος διαλέγεται κατὰ τῶν τιθέντων τὸ ἄπειρον, καὶ χρῆται κατ' αὐτῶν πολλοῖς λόγοις, οἱ καθ' αὐτοὺς εἰσὶ ψευδεῖς, εἰ καὶ κατ' ἐκείνους λογίζονται ἀληθεῖς, ὅλον ὅτι πᾶν σῶμα ἔχει βαρύτητα καὶ κουφότητα· οὐ δὴ λόγος ἐστίν, ὅτι τοῦτο τό, πότερον δηλονότι πᾶν σῶμα ἔχει βαρύτητα καὶ κουφότητα, οὕτω διωρίσατο, ὅπερ ὕστερον διωρίσατο ἐν τῷ περὶ οὐρανοῦ· καὶ διὰ τοῦτο ἐπανέλαβεν ἐκεῖ τὸ ζήτημα

τὸ περὶ τοῦ ἀπείρου. Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον τῆς ἀντιθέσεως καὶ λύσεως φυλάττει κἀνταῦθα Ἀριστοτέλης· ὅθεν καὶ προχωρεῖ κατ' ἐκείνων ὑποθέμενος τὰς ἐκείνων δόξας. Ἐκεῖνοι γάρ, καὶ μάλιστα οἱ Πλατωνικοί, ἐδόξασαν ὅτι τὸ λυπεῖσθαι καὶ χαίρειν καὶ ὀργίζεσθαι καὶ αἰσθάνεσθαι καὶ νοεῖν καὶ τὰ τοιαῦτα εἰσὶ κινήσεις τῆς ψυχῆς, καὶ ὅτι ἕκαστον αὐτῶν, καὶ αὐτὸ τὸ νοεῖν, εἰς ὄργάνου γίνεται ὠρισμένου, καὶ ὅσον πρὸς τοῦτο οὐκ ἔστι διαφορὰ μεταξὺ τῆς αἰσθητικῆς καὶ νοεράς· καὶ ὅτι πᾶσα ψυχὴ, οὐ μόνον ἢ νοερά, ἐστὶν ἀφθαρτος. Ἀριστοτέλης δὲ πάντα ταῦτα συγχωρεῖ· αὐτὸς γὰρ ὑποτίθησιν, ὅτι αἱ τοιαῦται ἐνεργεῖαι γίνονται δι' ὠρισμένων ὀργάνων, καὶ αὐτὸ ἔτι τὸ νοεῖν, καὶ ὅτι πᾶσα ψυχὴ ἐστὶν ἀφθαρτος. Τοῦτο μέντοι ἀρνεῖται, τὸ τὰς τοιαύτας ἐνεργείας, δηλονότι τὸ αἰσθάνεσθαι καὶ χαίρειν καὶ τὰ τοιαῦτα, εἶναι τῆς ψυχῆς κινήσεις· οὐ γὰρ λέγει ταύτας εἶναι τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ τοῦ συνημμένου. Πρὸς τοῦτο τοίνυν διαλέγεται κατ' αὐτῶν. Καὶ περὶ τοῦτο δύο ποιεῖ· πρῶτον γὰρ δείκνυσιν, ὅτι αἱ τοιαῦται ἐνεργεῖαι οὐκ εἰσὶν κινήσεις τῆς ψυχῆς· δεύτερον δὲ δεικνύει τοῦτο τρόπῳ τινὶ ἐν τῷ . . . . Φησὶ τοίνυν, ὅτι οὗτοι λέγουσι δύο· καὶ πρῶτον, ὅτι τὸ χαίρειν, τὸ λυπεῖσθαι καὶ τὰ τοιαῦτα εἰσὶ κινήσεις· δεύτερον δὲ ταῦτα ἀποδιδόσιν τῇ ψυχῇ λέγοντες αὐτὴν χαίρειν καὶ αἰσθάνεσθαι καὶ ὀργίζεσθαι καὶ τὰ τοιαῦτα· καὶ οὕτω δοκεῖ τὴν ψυχὴν κινεῖσθαι. Ἀλλὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἀναγκαῖον, μᾶλλον δὲ ἐκάτερον αὐτῶν ἐστὶν ἀδύνατον, δηλονότι οὔτε αἱ τοιαῦται ἐνεργεῖαι εἰσὶ κινήσεις, οὔτε ἀποδίδονται τῇ ψυχῇ, ἀλλὰ δοθέντος ὅτι εἰσὶ κινήσεις, καὶ διαλεγόμεθα περὶ αὐτῶν καθὼς κινήσεις εἰσὶν, οὐδὲν ἥττον μέντοι ψεῦδος ἐστὶ τὸ ἀποδίδεσθαι ταῦτα τῇ ψυχῇ, καὶ ἀκολούθως τὸ τὴν ψυχὴν κατὰ τὰς αὐτῶν δόξας κινεῖσθαι· ὅπερ ὀφθαλμῶν ἐντεῦθεν. Φανερόν γάρ ὅτι, ἂν αἱ τοιαῦται ἐνεργεῖαι ὡς κινήσεις καὶ ἀποδίδονται τῇ ψυχῇ, οὐκ ἀποδίδονται αὐτῇ εἰ μὴ κατὰ διωρισμένα μέρη τοῦ σώματος, ὡς περὶ τὸ αἰσθάνεσθαι· οὐκ ἀποδίδεται τῇ ψυχῇ εἰ μὴ ἐν τινὶ μέρει τοῦ σώματος, οἷον ἐν τῷ ὀφθαλμῷ ἢ ὄψις, ἥτις ἐστὶ δι' ὀράσεως, καὶ τὸ ὀργίζεσθαι ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ περὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως. Φαίνεται τοίνυν, ὅτι οὐκ εἰσὶ τῆς ψυχῆς κινήσεις, ἀλλὰ τοῦ συναμφοτέρου. Εἰσὶ μέντοι γε παρὰ τῆς ψυχῆς, ὡς φέρε εἰπεῖν ἐν τῷ ὀργίζεσθαι· ἢ γὰρ ψυχὴ κρίνει εἶναι τι ὀργῆς ἄξιον, ἢ δὲ καρδίᾳ τοῦ ζῆλου ἐντεῦθεν κινεῖται· καὶ ζέει τὸ περὶ ταύτην αἷμα. Ὅμοίως δὲ ἔχει καὶ πρὸς τοὺς φόβους· μόριον γὰρ τι συνέλκεται ὑπὸ τοῦ φοβεροῦ· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. Καὶ οὕτως ἢ ψυχὴ οὐ κινεῖται, ἀλλ' ἐστὶ τὸ κινεῖσθαι παρ' αὐτῆς ἐν τῷ ὁπῶσποτε κινουμένῳ, ὡς περὶ τῇ καρδίᾳ. Καὶ διότι προῖων διοριεῖται, ὅτι τὸ νοεῖν ἐστὶν ἐνεργεῖά τις τῆς ψυχῆς, ἐν τῇ

15 δὲ om B   16 ἐν τῷ om B   blanc après ἐν τῷ A, Scholarios a publié de mettre la référence du texte d'Aristote   τοίνυν: γὰρ B

οὐ κοινωνεῖ τὸ σῶμα, καὶ οὐκ ἔστι τοῦ συνημμένου, διὰ τοῦτο φησὶν ὅτι τὸ διανοεῖσθαι ἴσως ἐστὶν ἕτερόν τι παρὰ τὰς ἐνεργείας τοῦ συναμφοτέρου. Καὶ φησὶν· ἴσως, διότι διαλέγεται ἐνταῦθα οὐχ ὀριζόμενος ἀλλ' ὑποτιθέμενος. Διότι δὲ εἶπεν, ὅτι αἱ τοιαῦται κινήσεις οὐκ εἰσὶ τῆς ψυχῆς ἀλλὰ τοῦ συνημμένου, εἰσὶ μέντοι παρὰ τῆς ψυχῆς. Διὰ τοῦτο φησὶ· 8
Τούτων δὲ συμβαίνει. καὶ τὰ ἐξῆς.

Τούτων δὲ συμβαίνει. Ἐν ᾧ βούλεται δεῖξαι, ὅτι αἱ τοιαῦται κινήσεις τοῦ σώματος παρὰ τῆς ψυχῆς εἰσὶ κατὰ δύο εἶδη κινήσεως. Τὸ ἐν ἔστι κατὰ τὴν τοῦ τόπου μεταβολήν, ὡς φαίνεται ἐπὶ τῆς ὀργῆς· κινηθέντων γάρ τινων μορίων τοῦ σώματος, δηλονότι τῆς καρδίας, ἐξέρχεται 10 τὸ αἷμα πρὸς τὰ ἐξώτερα μέρη, κινηθὲν ἐκ τῆς ζέσεως τῆς καρδίας· τὸ δὲ ἄλλο ἐστὶ κατὰ ἀλλοίωσιν, ὡς φαίνεται ἐπὶ τοῦ φόβου· ἡ γὰρ καρδιά συνέλκεται πρὸς τὸ φοβερόν καὶ ἐμψυχραίνεται, καὶ ἀλλοιοῦται ὁ ἄνθρωπος καὶ ὠχρεῖται. Ὅποια δὲ τὰ πάθη εἰσὶ καὶ πῶς κινουῦνται, ἑτέρου λόγου λέγειν ἐστὶν. Ὅστω τοίνυν φαίνεται, ὅτι αἱ κινήσεις αὗται οὐκ εἰσὶ τῆς f. 284 ψυχῆς ἀλλὰ τοῦ σώματος παρὰ τῆς ψυχῆς, ὡς εἴρηται. Ὅσπερ τοίνυν τὸ ζῶον ἔχει τὰς σωματικὰς ἐνεργείας καὶ αἱ τοιαῦται οὐκ εἰσὶ τῆς ψυχῆς ἀλλὰ τοῦ σώματος τοῦ συνημμένου, οὕτω καὶ αἱ τοιαῦται ἐνεργεῖαι, δηλονότι τὸ αἰσθάνεσθαι, τὸ χαίρειν καὶ τὰ τοιαῦτα οὐκ ὀφείλουσιν ἀναφέρεσθαι πρὸς τὴν ψυχὴν ἀλλὰ πρὸς τὸ συνημμένον. Ἄν γὰρ τις εἴπη τὴν ψυχὴν 20 ὀργίζεσθαι καὶ κατὰ τὰς τοιαύτας ἐνεργείας κινεῖσθαι, ὁμοίον ἐστὶν ὥσπερ ἂν λέγη τὴν ψυχὴν αὐτὴν ὑφαίνειν, ἢ οἰκοδομεῖν καὶ καθαρίζειν. Καὶ ἡ ψυχὴ γὰρ ἐστὶν αἰτία τούτων τῶν κινήσεων· ἡ γὰρ οἰκοδομικὴ καὶ ὑφαντικὴ καὶ καθαριστικὴ ἐξίς ἐν αὐτῇ ἐστὶ τῇ ψυχῇ, καὶ διὰ τοῦτο αὗται παρὰ τῆς ψυχῆς εἰσὶν. Ἄλλ' ὥσπερ βέλτιόν ἐστι λέγειν, ὅτι ὁ οἰκοδόμος 25 οἰκοδομεῖ, οὐχ ἡ τέχνη, καὶ ὁ οἰκοδόμος τῇ οἰκοδομικῇ οἰκοδομῇ, οὕτως ἴσως βέλτιόν ἐστι λέγειν, ὅτι ἡ ψυχὴ οὐκ ἐλεεῖ, οὐδὲ μανθάνει, οὐδὲ διανοεῖται, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ψυχῆς. Καὶ φησὶν· ἴσως καὶ τὸ διανοεῖσθαι, διότι διαλέγεται ὑποτιθέμενος, ὡς εἴρηται. Διότι δὲ λέγων μὴ κινεῖσθαι τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ τὸν ἄνθρωπον διὰ τῆς ψυχῆς, ἔδοξεν ἂν 30 τινι λέγειν τὴν κίνησιν εἶναι ἐν τῇ ψυχῇ, διὰ τοῦτο ἀποκρούεται τοῦτο λέγων ὅτι, ὅποταν λέγω τὸν ἄνθρωπον κινεῖσθαι τῇ ψυχῇ, οὐχ οὕτω τοῦτο φημί ὡς τῆς κινήσεως ἐν ἐκείνῃ, τῇ ψυχῇ δηλονότι, τυγχανούσης, ἀλλ' ὡς παρ' ἐκείνης. Ὅταν γὰρ λέγω, ὅτι τότε κινεῖται διὰ τοῦδε, τοῦτο δύναται νοεῖσθαι διχῶς· ἢ διότι αὐτὸ ποτε τὸ πρᾶγμα, δι' οὗ τι κινεῖται, 35 τὴν κίνησιν ὑπομένει, ὥσπερ δταν λέγω τὸν ἄνθρωπον κινεῖσθαι τοῖς ποσὶ, διότι αὐτοὶ οἱ πόδες κινουῦνται· ἢ διότι αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἐνίστε οὐχ ὑφίσταται τὴν κίνησιν, ἀλλ' ὠθεῖ τι πρὸς τὴν κίνησιν· καὶ τοῦτον τὸν

τρόπον λέγεται ὁ ἄνθρωπος κινεῖσθαι διὰ τῆς ψυχῆς. Κάν τούτῳ πάλιν διπλῆ ἐστὶν ἡ κίνησις, διότι ποτὲ μὲν ἡ ψυχὴ ἐστὶν ὡς ὄρος τις τῆς κινήσεως, ὅταν δηλονότι ἡ κίνησις ἦ πρὸς αὐτήν, δηλονότι τὴν ψυχὴν, ὡσπερ ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τῶν αἰσθητῶν. Ὅταν γὰρ ἀντιλαμβάνηται τῶν
 5 ἔξωθεν αἰσθητῶν, τότε ἡ αἰσθητικὴ δύναμις ἢ ἐν τῷ ὄργάνῳ πρόεισι καὶ κινεῖται πρὸς τὸ ἀναστρέφειν καὶ ἀνάγειν τὰ εἶδη καὶ τὰς ἐπινοίας τῶν αἰσθητῶν ἄχρις αὐτῆς, δηλονότι τῆς ψυχῆς· ποτὲ δὲ ἡ ψυχὴ ἐστὶν ἀρχὴ τῆς κινήσεως, ὅταν δηλονότι ἦ παρ' αὐτῆς ἡ κίνησις, ὡς ἐστὶν ἐν τῇ ἀναμνήσει, παρ' ἧς αἱ ἐπινοίαι καὶ αἱ φαντασίαι τῶν πραγμάτων,
 10 κρύψαι· οὕσα· καὶ ἀπόθεσσι, προάγονται πρὸς τὸ νοῆσαι· συντηθῆναι τὰ αἰσθητὰ πράγματα. Ἐἴτε δὲ κινήσεις, εἴτε ἡρεμίας λέγοι· τις τὰ τοιαῦτα τὰ ἐνδον ἀποκείμενα φαντάσματα, οὐ διαφέρει ἔσον πρὸς τὸν παρόντα λόγον. Φανερόν τοίνυν, ὅτι αἱ τοιαῦται κινήσεις οὐκ ἀποδίδονται τῇ ψυχῇ, ἀλλὰ τοῦ συναμφοτέρου τυγχάνουσιν, παρ' αὐτῆς μέντοι γε τῆς ψυχῆς,
 15 καὶ ὅτι οὐ γίνονται, τῆς κινήσεως οὕσης ἐν τῇ ψυχῇ.

Ἰστέον μέντοι, ὅτι αὕτη ἡ λύσις τῆς προειρημένης ἀπορίας οὐκ ἐστὶ διακριτικὴ καὶ ὀριστικὴ τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ἀντιθετικὴ. Δεῖ γὰρ εἰδέναι, ὅτι αἱ κινήσεις ἀποδίδονται ταῖς διαφόροις τῆς ψυχῆς ἐνεργείαις διαφόρως. Τριπλῶς γὰρ ἡ κίνησις εὐρίσκεται ἐν ταῖς ἐνεργείαις τῆς ψυχῆς· ἐν τισὶ
 20 γὰρ εὐρίσκεται κυρίως, ἐν τισὶ δὲ ἥττον κυρίως, καὶ ἐν τισὶν ἐλάχιστα κυρίως. Κυρίως γὰρ εὐρίσκεται ἡ κίνησις ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τῆς θρεπτικῆς ψυχῆς καὶ ἐν τῇ αἰσθητικῇ ὀρέξει. Ἐν γὰρ τῇ ἐνεργείᾳ τῆς τοιαύτης ψυχῆς εὐρίσκεται κυρίως ἡ κίνησις, διότι κινεῖται ἐν τῷ εἶναι· τῆς φύσεως διὰ τῆς θρέψεως· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ κίνησις τῆς αὐξήσεως, καὶ κατὰ ταύτην
 25 ἡ θρεπτικὴ ψυχὴ ἔχει ὡς ποιοῦν, τὸ δὲ σῶμα ὡς πάσχον. Ἐν δὲ τῇ αἰσθητικῇ ὀρέξει εὐρίσκεται ἔτι κυρίως ἡ κίνησις κατὰ τε ἀλλοίωσιν καὶ κατὰ κίνησιν τοπικὴν· πρὸς γὰρ τὴν ὀρεξιν τινὸς πράγματος ὁ ἄνθρωπος ἐστίν, ὅτε κινεῖται καὶ ἀλλοιοῦται ἢ πρὸς ὀργήν, ὡσπερ ἐν τῇ ὀρέξει τῆς ἐκδικήσεως, ἢ πρὸς χαράν, ὡς ἐν τῇ ὀρέξει τοῦ ἡδέος. Καὶ ἐκ τούτου δὲ
 30 ἔτι κινεῖται τὸ περὶ τὴν καρδίαν αἷμα, καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐκ τόπου εἰς τόπον πρὸς τὸ τυχεῖν οὐ ὀρέγεται. ἥττον δὲ κυρίως εὐρίσκεται ἡ κίνησις ἐν ταῖς ἐνεργείαις τῆς αἰσθητικῆς ψυχῆς· ἐν γὰρ ταύταις οὐκ ἐστὶν ἡ κίνησις κατὰ τὸ εἶναι· τῆς φύσεως ἀλλὰ μόνον κατὰ τὸ πνευματικὸν εἶναι, ὡς φαίνεται ἐν τῇ ὀράσει, ἧς ἡ ἐνέργεια οὐκ ἐστὶ πρὸς τὸ φυσικὸν εἶναι·
 f. 284 ἄλλὰ πρὸς τὸ πνευματικόν· | ἐστὶ γὰρ δι' εἰδῶν αἰσθητῶν κατὰ τὸ πνευματικὸν εἶναι προσειλημμένων ἐν τῷ ὀφθαλμῷ. Ἄλλ' ὁμως ἔχει τι μεταβλητότητος, καθόσον δηλονότι τὸ ὑποκείμενον τῆς ὀπτικῆς δυνάμεως ἐστὶ τὸ σῶμα· καὶ κατὰ τοῦτο ἔχει τὸν τῆς κινήσεως λόγον, εἰ καὶ ἥττον κυρίως· οὐ γὰρ λέγεται ἡ κίνησις ἐν ταύταις ταῖς ἐνεργείαις κυρίως, εἰ
 40 μὴ ὅταν ἡ ἐνέργεια ἐκείνη ἦ πρὸς τὸ εἶναι τῆς φύσεως. Ἐλάχιστα δὲ

κυρίως κατά τὴν ιδιότητα τῆς κινήσεως καὶ μεταφορικῶς, ὡς εἶπεῖν, εὐρίσκεται ἐν τῷ νῷ· ἐν γὰρ τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ νοῦ οὐκ ἔστι μεταβολὴ κατὰ τὸ φυσικὸν εἶναι, ὡς ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ θρεπτικοῦ· οὐδὲ ὑποκείμενον φυσικὸν ὅπερ μεταβάλλεται, ὡς ἐν τῷ αἰσθητικῷ· ἀλλ' ἔστιν αὐτὴ ἡ ἐνέργεια, ἣτις τρόπῳ τινὶ λέγεται κίνησις, καθόσον ἐκ τοῦ δυνάμει νοοῦντος ἐνεργεία γίνεται νοῶν. Διαφέρει μέντοι τῆς κινήσεως, ὅτι ἡ μὲν ἐνέργεια ἐστὶ κίνησις τοῦ τελείου, ἡ δὲ κίνησις ἐστὶν ἐνέργεια τοῦ ἀτελοῦς· καὶ διὰ τοῦτο δῆλον ἐστίν, ὅπως αἱ τῆς θρεπτικῆς καὶ αἰσθητικῆς ψυχῆς ἐνέργειαι οὐκ εἰσὶ κινήσεις τῆς ψυχῆς ἀλλὰ τοῦ συναμφοτέρου. Αἱ ἐνέργειαι δὲ τοῦ νοῦ οὐκ εἰσὶ κινήσεις οὐδὲ λέγονται εἰ μὴ μεταφορικῶς, 10 καὶ εἰσὶ μόνον τῆς νοεράς ψυχῆς χωρὶς τινὸς ὠρισμένου ὀργάνου.

Ἰστέον μέντοι ὅτι, ὡςπερ ἐν τῇ αἰσθήσει εὐρίσκεται ἡ ὀρεκτικὴ καὶ καταληπτικὴ δυνάμεις, οὕτω καὶ ἐν τῷ νῷ εὐρίσκεται ἡ ὀρεκτικὴ καὶ καταληπτικὴ· καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἀγάπη, τὸ μῖσος καὶ τὰ τοιαῦτα δύνανται νοεῖσθαι καὶ ὡς ὄντα ἐν τῇ αἰσθητικῇ ὀρέξει· καὶ οὕτως ἔχουσι τὴν 15 κίνησιν σωματικὴν καὶ συνεζευγμένην· καὶ ὡς ὄντα ἐν τῷ νῷ καὶ τῇ θελήσει μόνον χωρὶς πάσης διαθέσεως αἰσθητικῆς· καὶ οὕτως οὐ δύνανται λέγεσθαι κινήσεις, διότι οὐκ ἔχουσι τὴν κίνησιν σωματικὴν καὶ συνεζευγμένην. Εὐρίσκονται ἔτι καὶ ἐν ταῖς χωρισταῖς οὐσίαις, καθάπερ ἐν τοῖς ἐπομένοις βέλτιον δειχθήσεται. 20

Ὁ δὲ νοῦς ἔοικεν ἐγγίνεσθαι. Ἐνταῦθα ἐπομένως βούλεται ἀποδείξαι ὅπερ εἶπεν, ὅτι αἱ τοιαῦται ἐνέργειαι, κἂν ὡς κινήσεις, ὡς αὐτὸς ἔλεγεν, οὐ μέντοι γε ἀποδίδονται τῇ ψυχῇ ἀλλὰ τῷ σώματι καὶ τῷ συναμφοτέρῳ. Καὶ δείκνυσι τοῦτο διὰ τινος δόξης ἐκείνων θρυλλουμένης κατὰ τὸν αὐτοῦ καιρόν, δηλονότι ὅτι πᾶσα ψυχὴ ἐστὶν ἀφθαρτος. Καὶ 25 τοῦτο κατ' ἐκείνους ἦν ἀληθὲς οὐ μόνον περὶ τοῦ νοῦ ἀλλὰ καὶ περὶ πάσης ψυχῆς. Φησὶ τοίνυν, ὅτι δοκεῖ τοῖς προειρημένοις φιλοσόφοις τὸν νοῦν εἶναι τινὰ οὐσίαν ἐν τῷ γίνεσθαι τε οὖσαν καὶ μήπω τελείαν, καὶ ὅτι ἀφθαρτον· οὐ δὴ λόγος ἐστίν, ὅτι ἡμεῖς ὀρωμεν πάσας τὰς ἀσθενείας τὰς γινομένας περὶ τε τὸν νοῦν καὶ τὴν αἴσθησιν οὐκ ἐφικνουμένας πρὸς 30 αὐτὴν τὴν ψυχὴν καθ' αὐτήν, ἀλλὰ προϊούσας ἐκ τῆς ἀσθενείας τοῦ ὀργάνου· ἔθεν δοκεῖ τὸν νοῦν καὶ πᾶσαν ψυχὴν εἶναι ἀφθαρτον καὶ τὴν ἐν ταῖς τοιαύταις ἐνεργείαις ἀσθενείαν μὴ συμβαίνειν ἐκ τοῦ τὴν ψυχὴν αὐτὴν φθείρεσθαι, ἀλλ' ἐκ τοῦ τὰ ὄργανα ἀσθενεῖν. Εἰ γὰρ διεφθείρετο ἡ ψυχὴ, μάλιστα ἂν διεφθείρετο ὑπὸ τῆς ἐν γήρα ἀσθενείας καὶ χαυνότητος, 35 ὡςπερ συμβαίνει ἐν τοῖς αἰσθητικοῖς ὀργάνοις ὑπείκουσι καὶ ἀμαυρουμένοις διὰ τὸ γῆρας. Ἡ ψυχὴ μέντοι οὐ χαυνοῦται διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀσθενεῖ. Ἄν γὰρ ὁ γέρων λάβῃ ὀφθαλμὸν νεανίου, ὀψεται ὡς ὁ νεανίας· ἔθεν τὸ

14 καταληπτικὴ corrigé de ἀντιληπτικὴ A, ἀντιληπτικὴ B